

обхідно проводити протягом наступного дня після проведення операції або вжиття заходів. Кредитна справа зберігається в кредитних підрозділах банку до повного виконання позичальником зобов'язань за кредитним договором. Після погашення кредиту кредитна справа передається в архів і зберігається протягом терміну, визначеного номенклатурою справ.

Протягом усього строку дії кредитного договору фахівець кредитного відділу, дотримуючись принципів організації моніторингу, виконує наступне:

1. Після надання кредиту протягом одного тижня розробляє та затверджує у керівника структурного підрозділу план роботи за кожним кредитом. Протягом дії кредитного договору цей план уточнюється.

2. Постійно підтримує ділові контакти. У разі ухилення позичальника від контактів або зміни реквізитів без повідомлення банку негайно з'ясовує причини несвоєчасного інформування банку та повідомляє відповідальних фахівців.

3. Планово чи несподівано проводить перевірки за місцем знаходження позичальника з питань цільового використання кредиту, стану збереження заставного майна, достовірності наданих звітів та інші питання. Перевірки здійснюються не тільки економістом, а й фахівцями юридичного відділу та служби безпеки. При проведенні таких перевірок, особливо коли позичальник порушує умови кредитних договорів, банк може залучати експертів, аудиторські фірми.

4. Фахівець кредитного підрозділу у визначений термін на підставі фінансової та бухгалтерської звітності позичальника здійснює аналіз діяльності позичальника, його фінансового стану згідно з методикою оцінки кредитних ризиків. Адже відомо, що якість кредиту з часом змінюється.

У разі погіршення показників діяльності позичальника установа банку ставить перед позичальником питання про необхідність усунення недоліків, розробляє разом з ним заходи щодо виходу з ситуації, що склалася. Слід зазначити, що в таких ситуаціях доцільно, окрім з контрольних дій, надавати позичальникам консалтингові послуги, адже банк, насамперед, зацікавлений у тому, щоб клієнт виконав всі зобов'язання, які обумовлені кредитним договором. Звичайно, що кожний позичальник має свої особливості, які вимагають від працівників банку індивідуальної роботи. Загальні шляхи подолання проблемних позик можуть бути такі: скорочення витрат; прискорення реалізації готової продукції; реалізація надлишків товарно-матеріальних цінностей; збільшення інших надходжень; стягнення дебіторської заборгованості.

Підсумовуючи вищевикладене щодо необхідності проведення моніторингу як забезпечення зменшення ризику кредитних операцій при використанні клієнтом кредитних ресурсів, можна виділити такі основні моменти.

1. При здійсненні контролю за реалізацією кредитного проекту слід враховувати, що оцінка кредитоспроможності позичальника дає визначення ступеня ризиків тільки на дату оцінки, тобто на дату видачі кредиту, а в подальшому ступінь ризику може змінюватись. Адже банкіри повинні прагнути уникати ризиків або зменшувати їх навіть більше, ніж інші кредитори, оскільки дають у позику не свої власні гроші, а кошти своїх кредиторів.

2. До супроводження кредиту необхідно крім кредитних працівників підключати інші структурні підрозділи банку, експертів та аудиторів фірм. Це дає можливість підвищити якість проведення таких заходів.

3. Вжиті заходи повинні відповідати принципам своєчасності та економічної доцільності. Таким чином, зменшиться ймовірність появи проблемних позик, що позитивно впливатиме на якість кредитного портфеля банку в цілому.

Список літератури

1. Вітлінський В., Наконечний Я., Пернавський О. Концепція стратегії кредитного ризику // Банківська справа. – 2000. – № 1. – С. 13-16.
2. Голуб В.М. Проблемні позики й управління ними // Фінанси України. – 1999. – № 11. – С. 93-99.
3. Голуб В.М. Концептуальні підходи до управління проблемними кредитами в комерційних банках // Вісник НБУ. – 2000. – № 2. – С. 56-58.
4. Зінченко В. Підсумки діяльності комерційних банків України за перше півріччя 2000 року // Вісник НБУ. – 2000. – № 9. – С. 4.

РЕГУЛЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

*О.Ю. Ромашко, к.е.н., член Державної комісії
з цінних паперів та фондового ринку*

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі Комісія) здійснює регулювання, нагляд, контроль та правозастосування на ринку цінних паперів, зокрема, комерційних банків в частині їх діяльності на фондовому ринку. Комісія здійснює реєстрацію випусків цінних паперів, видає ліцензії для здійснення професійної діяльності на фондовому ринку.

З метою спрощення процедур реєстрації інформації про випуск цінних паперів банками – акціонерними товариствами. Комісією внесено зміни та доповнення до Положення про порядок реєстрації випуску акцій і облігацій підприємств та інформації про їх емісію щодо включення банківськими установами в інформацію про випуск цінних паперів балансів форми № 11 або № 1-КБ.

Станом на 01.06.2000 р. інформацію про реєстрацію випуску акцій до Комісії надали 24 банківські установи на загальну суму 238124164,60 грн., зареєстровані емісії 59 комерційних банків. З яких ВАТ на суму 673020116,50 грн., ЗАТ на суму 297526222,80 грн.

Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку спільно з Національним банком України, з метою вдосконалення регулювання діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів, затверджено Положення щодо організації діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів.

За п'ять років існування у Комісії створена відповідна система нагляду та контролю на ринку цінних паперів, яка складається з постійного моніторингу, розкриття інформації, оперативного реагування на звернення, а в разі виявлення правопорушень вжиття відповідних санкцій.

Сьогодні помітна тенденція збільшення правопорушень. У I-му півріччі поточного року центральним апаратом Комісії та її територіальними управліннями проведено 64 перевірки банківських установ в т.ч. обласних дирекцій та філій. Виявлено 45 випадків порушення чинного законодавства. Типові порушення, які виявлені в ході перевірок:

- неподання звітів;
- порушення прав акціонерів;
- невідповідність статуту вимогам чинного законодавства;
- порушення вимог вексельного законодавства;
- порушення вимог положення про ведення реєстрів власників іменних цінних паперів;
- невиконання рішень та розпоряджень.

За наслідками перевірок складено 27 актів та видано 10 розпоряджень по усуненню порушень.

Заходами, направленими на запобігання правопорушень на ринку цінних паперів є прискорення внесення на розгляд Верховної Ради України законопроектів "Про акціонерні товариства", прийня-

ття Верховною Радою України законопроектів "Про цінні папери та фондовий ринок", "Про похідні цінні папери" тощо.

Комісією підготовлено проект змін до Кримінального кодексу України про заборону маніпулювань на ринку цінних паперів та заборону торгівлі з використанням інсайдерської інформації на ринку цінних паперів. Прийняття цього законопроекту має суттєве значення для ефективного регулювання ринку цінних паперів.

Для регулювання та контролю за діяльністю комерційних банків на ринку цінних паперів важливим є прийняття Закону України "Про Національну депозитарну систему і особливості електронного обігу цінних паперів в Україні", яке зумовило зростання ролі зберігачів як професійних учасників фондового ринку України, що здійснюють реєстрацію прав власності на бездокументарні та незрухомі іменні цінні папери. Протягом I півріччя поточного року комісією було видано 9 дозволів здійснення професійної депозитарної діяльності зберігача, продовжено 7 зберігачам термін дії дозволів.

Станом на 01.07.2000 р. в Україні діє 352 реєстратори, 82 зберігачі та 1 депозитарій, 862 торговці цінними паперами, 6 фондових бірж, 2 торговельно-інформаційні системи, 10 саморегульованих організацій.

З метою створення ефективної системи регулювання і контролю на ринку цінних паперів були утворені саморегульовані організації, які об'єднують професійних учасників фондового ринку за видами діяльності. Зокрема, це Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв (ПАРД), Асоціація учасників фондового ринку України (АУФРУ), які об'єднують реєстраторів, зберігачів та депозитаріїв. Кількість членів станом на 01.04.2000 р. становить: у ПАРД – 281, в АУФРУ – 108.

Комісією створено відповідну систему нагляду та правозастосування на ринку цінних паперів, яка складається з постійного моніторингу, розкриття інформації, оперативного реагування на звернення, а в разі виявлення правопорушень, наприклад у процесі реєстрації прав власності, вжиття відповідних санкцій.

Розбудова Національної депозитарної системи як цілісної, прозорої і надійної системи реєстрації прав на цінні папери та виконання угод з цінними паперами є необхідною умовою подальшого розвитку фондового ринку в Україні. На період становлення національного фондового ринку, досягнення їм стану, який забезпечує реалізацію національних інтересів, облік прав власності на акції українських емітентів повинен здійснюватись виключно в Україні.

Створена система реєстраторів загалом змогла навести порядок з обліком прав на акції приватизованих підприємств, дворівнева депозитарна система на чолі з Національним депозитарієм України і функціонуючим депозитарієм "Міжрегіональний фондовий союз" обслуговують обіг цінних паперів в бездокументарній формі. Впроваджена модель облікової системи інфраструктури фондового ринку, яка базується на випуску іменних цінних паперів в документарній та бездокументарних формах потребує корекції і подальшого розвитку.

Національна депозитарна система забезпечує реєстрацію прав на цінні папери в двох взаємопов'язаних площинах:

- реєстрацію в реєстрах власників іменних цінних паперів для цілей переважно корпоративного управління та виплати доходів по цінним паперам;
- реєстрацію по рахункам у цінних паперах в процесі обігу емісійних цінних паперів на вторинному (переважно організованому) ринку. При цьому фіксація прав на цінні папери повинна здійснюватись і реєстраторами, і депозитарними установами у відповідності до єдиних правил, які визначають порядок фіксації.

Національна депозитарна система України захищає права власників цінних паперів шляхом зниження ризиків в процесі обігу емісійних цінних паперів, чіткого регулювання системи розподілу ризиків, пов'язаних із здійсненням угод. Функціонування системи виконання угод з цінними паперами та реєстрації прав по цінним паперам повинно зводити до мінімуму вірогідність шахрайства і інших зловживань при здійсненні угод з цінними паперами, підвищувати ступінь гарантованості належної оплати за придбані цінні папери, забезпечувати більш високий рівень збереження цінних паперів.

З метою розбудови цілісної, надійної і ефективної Національної депозитарної системи, забезпечення безпечного і економічного обігу цінних паперів на фондовому ринку України, необхідно, перш за все, передбачити:

- запровадження високих стандартів діяльності прямих учасників Національної депозитарної системи щодо обліку прав власності на цінні папери, які базуються на сучасних фінансових та інформаційних технологіях;
- у відповідності до рекомендацій "Групи 30-ти", функціонування в Україні єдиного центрального клірингового депозитарію для корпоративних цінних паперів;

- гарантії професійним учасникам ринку можливості впливати на діяльність центрального клірингового депозитарію. Додати до статутних документів утвореної установи положення, які обмежували б частки учасників такого депозитарію, щоб жоден з них не зміг використовувати вплив на депозитарій у власних інтересах, передбачивши збереження за державою "права вето" щодо питань, що можуть загрожувати національним інтересам і економічному суверенітету України;
- організація функціонування зберігачів та реєстраторів при взаємодії з центральним депозитарієм по єдиним правилам та в єдиній системі документообігу;
- заходи, що будуть сприяти формуванню фінансово надійних вітчизняних зберігачів, які здатні надавати широкий комплекс кастомізованих послуг, в тому числі і інституціональним інвесторам;
- надання зберігачам, які не є банками, права проводити операції з грошовими коштами клієнтів, тобто надання клієнтам послуг з ведення "індивідуальних керованих рахунків";
- обов'язкову технологічну консолідацію реєстраторів, що ведуть реєстри емітентів, цінні папери яких знаходяться в лістингах організаторів торгівлі, з центральним кліринговим депозитарієм корпоративних цінних паперів на основі електронного документообігу та електронного цифрового підпису;
- обов'язкове зберігання контрольних копій систем реєстрів власників іменних цінних паперів в центральному кліринговому депозитарію корпоративних цінних паперів у форматі, що дозволяє поновити систему реєстру при його втраті;
- законодавче врегулювання проблеми обов'язкового страхування реєстраторами ризиків за основною діяльністю;
- створення системи гарантії посвідчення підпису на основі двосторонніх угод між професійними учасниками Національної депозитарної системи;
- посилення контролю за дотриманням норм чинного законодавства прямими учасниками Національної депозитарної системи,
- підвищення вимог до професійної діяльності реєстраторів, що буде сприяти реальному відокремленню реєстраторів від емітентів, що не може не зменшити кількість реєстраторів;
- введення обмежень на участь в статутному капіталі реєстратора для будь-якого учасника і одночасна заборона учасникам реєстратора володіти пакетом акцій емітента, чий реєстр веде реєстратор, в розмірі, що перевищує ці обмеження.

Створення надійної системи розрахунків та клірингу за угодами з корпоративними цінними паперами передбачається по таких напрямках:

- надання центральному кліринговому депозитарію корпоративних цінних паперів статусу фінансової установи з отриманням обмеженої ліцензії на відповідні грошово-розрахункові функції в Національному банку України;
- впровадження врегулювання угод з корпоративними цінними паперами по принципу "поставки проти оплати", в тому числі з можливим використанням гарантованих розрахунків;
- впровадження врегулювання угод з корпоративними цінними паперами між інвесторами-нерезидентами по принципу "поставки при умові надходження коштів від покупця";
- зниження системних ризиків при розрахунках за угодами з цінними паперами;
- здійснення організаторами торгівлі розрахунково-клірингової діяльності з похідними;
- створення такого механізму розрахунків за угодами з цінними паперами, щоб грошові розрахунки за угодами здійснювались переважно в Україні, а не за її межами.

Валютне, податкове і банківське законодавство покликане сприяти прискоренню створення такої надійної і ефективної системи виконання угод з українськими корпоративними цінними паперами та похідними.

Формою реалізації контролю за діяльністю комерційних банків на ринку цінних паперів є інтенсивна законодавча робота, зокрема, прийняття нового Цивільного та Кримінального кодексів України та податкового кодексу України, Законів України "Про інститути спільного інвестування", "Про обіг векселів в Україні", "Про недержавні пенсійні фонди", а також розробка підзаконних нормативно-правових актів органами держави та нормотворча діяльність саморегулюючих організацій ринку цінних паперів в межах їх компетенції.

Проведення централізованої та узгодженої політики в сфері розробки законодавства забезпечується створенням єдиного центру правотворчості в системі органів виконавчої влади, який має стати єдиним координуючим центром розробки та прийняття законів, Указів Президента України, що регулюють розвиток та функціонування фондового ринку в Україні. Роль такого центру має взяти на себе Координаційна Рада з питань функціонування ринку цінних паперів в Україні при Президентові України.

ДИНАМІКА ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УМОВАХ РИНКОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

С.М. Іванюта,

Полтавський державний сільськогосподарський інститут

Стан трудових ресурсів України визначається, насамперед, кількістю і складом населення, основного виробника і споживача аграрної продукції. Дослідження динаміки і складу людських ресурсів дає уявлення щодо можливостей соціально-економічного розвитку держави й регіону, нейтралізації негативних процесів чи закріплення позитивних тенденцій їх розвитку (табл. 1).

Згідно з переписом населення Полтавської губернії 28.08.1920 р. в межах її тогочасного адміністративно-територіального поділу мешкало 2251,1 тис. чол. З них чоловіків – 1070,9 тис. (46,7 %), жінок – 1180,2 тис. (53,3 %).

Чисельність міського населення становила 229,3 тис. чол. (9,5 %), сільського – 2021,8 тис. чол. (90,5 %).

Таблиця 1

**Динаміка чисельності населення
Полтавської області у 1920-1999 рр.**

Роки	Чисельність населення, тис. чол.	Індекс базисний	Індекс ланцюговий
1920	3006,4	1	1
1939	1896,0	0,63	0,63
1959	1626,9	0,54	0,86
1965	1673,0	0,56	1,03
1970	1706,2	0,57	1,02
1975	1736,0	0,58	1,02
1979	1741,4	0,58	1,01
1985	1725,0	0,57	0,99
1990	1757,0	0,58	1,02
1995	1752,8	0,58	1,00
1996	1739,1	0,57	0,99
1997	1723,9	0,57	0,99
1998	1708,3	0,56	0,98
1999	1693,1	0,56	0,98